Gegesy Ferenc

A rendszerfenntartó ellenzék felelőssége

VISSZHANG - LXVII. évfolyam, 11. szám, 2023. március 17.

Az ország jelenlegi elkeserítő gazdasági, politikai helyzetét látva sokan teszik fel a kérdést: hogyan juthattunk idáig és hagyhattuk Orbánt, hogy a károkozás mértékében idáig juthasson? A magyar népnek az évszázados kudarcok következtében kialakult magatartása is besegített neki, de nem lehet kétséges, hogy az „eredményben" a meghatározó szerep az ellenzékben politizálóké. Legkésőbb a Rákosi módszerével elfogadott és több hasonló vonást tartalmazó Alaptörvény óta mindenki számára világos lehetett, hogy diktatúrában élünk, és a diktatúra megdöntésére – ha nem akarunk arra a bizonytalan időpontú jövőre várni, amikor majd a népharag elsöpri – a legfontosabb tennivaló a diktatúra leváltásában érdekelt erők összefogása. Lehetnek ugyan lényeges elvi kérdésekben is nagy véleménykülönbségek (például egyház és állam viszonya, migráció kérdése), de ennek nyilvános megvitatására csak a választási siker után célszerű sort keríteni. Fontosnak tűnő gyakorlati kérdésként, akármilyen fájdalmas, a korábbi időben sok hibát elkövető vagy akár csak valamiért ellenszenvessé váló politikusoknak önként háttérbe kell vonulniuk. Az energiát nem a jelenlegi és remélt majdani pozíciókért folyó, a bizonytalan vagy elégedetlen Fidesz-hívőket távol tartó belháborúra, hanem a kormány országrontó tevékenységének az érzékelhető bemutatására kell koncentrálni. A remélt kormányváltás esetén úgyis számtalan pozíció válik elérhetővé, és a kormány szűk többsége miatt elvi kérdésekben egyetlen érdemi vélemény sem lesz figyelmen kívül hagyható.

Február elején az ellenzéki pártok saját rendezvényeiken értékelték a választási eredményeket, és – tíz hónap elteltével elkapkodottnak igazán nem nevezhető módon – levontak a jövőre vonatkozó, sajátos következtetéseket. Ugyanezen időben jelent meg Bauer Tamásnak a tizenkét év egészéből levonható konklúzióról szóló alapos elemzése (*Kiút a kiúttalanságból, ÉS,* 2023/4., január 27.). *„Tévhitnek bizonyult, hogy a Fidesz ismételt kétharmados győzelme az »ellenzék« szétforgácsoltságára vezethető vissza, s a Fidesszel szemben álló pártok választási együttműködése megnyitja a lehetőséget a Fidesz legyőzésére."* Az elmúlt tizenkét évben a Fidesz egyre erősebben építette fel a „hűbéries önkényuralom" rendszerét, ideológiai alátámasztásként bedobta a „nemzeti ügyek" kavalkádját. Véleménye szerint az ellenzéki pártok az orbáni politikának az euroatlanti demokráciák értékrendjén alapuló átfogó kritikája helyett „magasabb jövedelmeket ígérnek, bírálják a tehetőseket támogató, az elesetteket sújtó jövedelempolitikát, oktatáspolitikát, egészségpolitikát", továbbá a korrupciót, a környezetvédelmi ügyeket. *„Kiút csak hosszú távra van, és azt az Orbán-rendszerrel szembeni átfogó demokratikus, szabadságelvű alternatíva megfogalmazása és az annak mentén történő politikai szerveződés jelentheti."* Sajnos az elmúlt tizenkét év ellenzéki politizálását látva egyáltalán nem kizárható, hogy a rendszer csak hosszú távon dől meg, és a sikerben az 1990 előtt Bauer által is személyesen folytatott tiszteletre méltó, koncepciózus (és bátor) szellemiségű politizálás fontos szerepet fog játszani. Mindazonáltal mind az elemzés kiindulópontja, mind a részletes érvelés nagy része is vitatható.

Az utolsó három választás szavakban meghirdetett, gyakorlatban annál kevésbé megvalósított teljes körű összefogásának siralmas eredményéből véleményem szerint nem az összefogás törvényszerű kudarcát, hanem azt a következtetést lehet levonni, hogy a közös jelöltek, közös listák állítása csak technikai minimumfeltétel, de a sikerhez önmagában ennyi egyáltalán nem elegendő.

2014-ben a Fidesztől balra álló pártok összefogása sem volt teljes körű (a 2010-ben a parlamentbe az MSZP tagadásaként újonnan bejutott LMP külön indult), és a közös lista állítása is katasztrofálisra sikeredett. Hiába jelentkezett be az összefogás programjával a ciklus félidejében a még a jobboldalon is elismertségnek örvendő Bajnai, vette át a vezetést néhány hónapig a közvélemény-kutatásokban a

Fidesztől balra álló tábor, az MSZP mindent megtett a saját érdekeinek mindenekfeletti képviseletéért, nem törődve az előre látható következményekkel. Mit sugallt az olyan közös lista, melynek megnevezése MSZP–Együtt–DK–PM–MLP, ahol az első ötven helyen ezek a pártok 38, 4, 5, 2, 1 személlyel szerepeltek, és az első öt személy, akiket a szavazólapon is mindenki láthatott, Mesterházy–Bajnai–Gyurcsány–Fodor–Szabó Tímea volt? A 2010-es választáson az MSZP elveszítette korábbi szavazóinak csaknem 60 százalékát, miként lehetett azt gondolni, hogy a választói attitűd ilyen rövid idő alatt megváltozott? Az 1994-es választás az MDF elutasításáról szólt, korábbi szavazói „csak" közel felének elvesztésével, de a továbbiakban meg sem tudta közelíteni még az 1994-es eredményét sem, mert ezután már csak a meggyőződéses törzsszavazói támogatták. És vajon mért gondolta Gyurcsány, hogy zsigeri elutasítást kiváltó személyének közvetlenül Bajnai mögötti megjelenése az összefogásnak inkább szavazatokat hoz, mint visz? Az eredmény: a baloldal, Bajnai személyes hitelességével megsegítve is csak a szavazatok 26 százalékát, a Fideszben csalódott közel 600 ezer ember szavazatának is csak a felét tudta megszerezni.

2018-ban még közös lista sem volt (az LMP a választás után két vezetőjét még meg is büntette a néhány választókerületi együttműködés érdekében folytatott tárgyalásaiért). Az akkori választási szabályok szerint a közös lista hiánya nem okozott jelentős mandátumveszteséget, annál inkább az MSZP és a DK összehangolt politikája a közösen támogatható egyéni jelöltek kiválasztásában. Az együttműködés számukra annyit jelentett, hogy a 2017 karácsonya előtti napokban bejelentették, a 106 körzetből az MSZP 46, a DK 60 helyen nem állít jelöltet, és elvárják a többi párt csatlakozását. Ez úgy valósult meg, hogy összesen 30 körzetben visszalépett 46, már nyilvántartásba vett jelölt, de ez csak hat esetben történt az MSZP vagy a DK részéről az LMP vagy az Együtt javára. Történt ez azok után, hogy a frissen alakult Momentum mozgalom 2017. januári sikeres olimpiaellenes aláírásgyűjtő kampányával országos ismertséget szerzett, de a baloldalról szinte azonnal megkezdődő fanyalgó megjegyzések, támadások után fél év alatt az országos – baloldali – sajtóból is kiszorult (a számomra legabszurdabb támadás: miért kell a baloldali tábort egy újabb szervezettel megosztani? – miközben magát középen állónak nevezte meg, és csak a Fidesz sulykolta a Momentum baloldaliságát). A Momentum színre lépésével sikeresen megszólított és a potenciálisan megszólítható szavazók zöme ezzel elveszett. És sikerült az újabb váratlanul adódott kedvező alkalmat is elpackázni: a hódmezővásárhelyi polgármester-választást 2018 februárjában bombameglepetésre megnyerő és ezzel nagy országos elismertséget elérő, egyértelműen jobboldali – de nem szélsőséges – Márki-Zay Péter hiába érvelt a városában sikeresnek bizonyult teljes körű összefogás mellett, hiába mutatta ki neves jobboldali személyekből álló mozgalma élén, részletes közvélemény-kutatási adatok felhasználásával az 53 nyerhető körzetet, ezután csak két MSZP- és DK-jelölt visszalépése történt. Meg is lett az eredmény: miközben a jelentősen megnövekedett választási részvételből minden parlamenti párt (Fidesz, Jobbik, LMP) részesült, az MSZP- és DK-pártlista együttesen is csak a 2010-es MSZP-szavazókat tudta elérni. Pedig a Fideszből folytatódó kiábrándulás miatt a szavazók ekkor már jóval egyértelműbb összefogásra is hajlandók lettek volna, 80 körzetben az MSZP/DK, illetve a Jobbik egyéni jelöltjei 15 százalékkal kevesebb szavazatot kaptak, mint ugyanott a pártjuk (és ez a másik oldal jelöltjének plusztámogatásában jelentkezett), öt körzetben ez a spontán átszavazás parlamenti mandátumot is ért. Viszont a baloldali pártlisták összesített 17 százalékos szavazataránya minden eddiginél határozottabban mutatta, pusztán a kifejezetten baloldali szavazókra alapozva nem lehet választást nyerni.

2022-ben a választást megelőző törvénymódosítás kikényszerítette, a Jobbik 2015-ben megkezdett irányváltása lehetővé tette a teljes körű összefogást, a Kutyapárt kivételével – az összes jelentősebb számú támogatóval rendelkező párt 106 közös egyéni jelöltjének és közös listájának állítását. Az egyéni jelölteket előválasztás segítségével választották ki, ami az országos választási kampány megindulása előtt lezárta a korábbi kampányokban az utolsó pillanatig szokásos „ki lép vissza kinek javára" kérdést. Ezzel elkerülhetővé vált az ellenzéki jelöltek egymást kritizálása, a pártalkudozásoknak sok kívülálló szemében a visszássága és a visszalépő – visszalépésre kényszerített –, addig sok energiát ráfordító pártjelölt és hívei egy részének a csalódottsága. A közös jelöltek pártok közötti megoszlása nem lett olyan szélsőséges, mint

korábban, néhány megbukó korábbi „nagy név” esete jelezte, a régi arcok még a Fideszen kívüli szavazók körében sem feltétlenül nyerő szereplők. A miniszterelnök-jelölti választás első fordulóját Dobrev Klára nyerte magabiztosan, 85 körzetben győzött, de abszolút többséget így sem szerzett. Az akció sikerét a vártnál nagyobb részvétel is mutatta, ami a második fordulóban kismértékben tovább emelkedett. A növekedés meglepő volt, hiszen inkább az lett volna várható, hogy a második fordulóba nem jutott jelöltek (és a két forduló között egy számára kedvezőtlen közvélemény-kutatási eredmény hatására visszalépő Karácsony) pártját támogatók egy része otthon marad. Ezt azonban ellensúlyozhatta azon új szavazók megjelenése, akik az első fordulót kihagyták, mert nem érezték a részvételük fontosságát, illetve azon jobboldali szavazók, akik az első fordulót baloldali eseménynek tartva nem kívántak (vagy nem mertek) azon részt venni. A második fordulót ennek megfelelően Márki-Zay nyerte. Tehát megszületett a legszélesebb támogatásra számot tartható ellenzéki csapat, amely a közvélemény-kutatásokban is – rövid ideig – 1-2 százalékpontos előnyt szerzett. Ennek ellenére ismét kétharmados parlamenti Fidesz-többség született. Milyen hibákat követhettek el, vagy tényleg lehetetlen választáson legyőzni a Fideszt?

Az előválasztási kampány idején még természetesnek mondható, egymást kritizáló magatartásról nem tértek át napokon belül az egységes fellépésre, a kormány bírálatára. A második forduló eredményét hivatalosan október 20-án hirdették ki, de Gyurcsány már október 18-án, egy nyilvánosságra került videóban a következőket mondta: „Valójában parlamenti helyekért küzdünk, és ha többségünk van a parlamentben, akkor majd mi választhatunk kormányfőt. Először parlament, először többség, aztán kormányfő.” A csalódottsága ugyan érthető, hiába lépett egy lépéssel hátra, legnagyobb ellenzéki pártként mégsem a felesége lett az ellenzék miniszterelnök-jelöltje (akinek országos elutasítottságát egy 2023-as közvélemény-kutatás szerint is csak az övé múlja felül). De tapasztalt politikus ilyen nyilvánvaló hibát, a közös jelölt hiteltelenítését – ami ráadásul nem élőbeszédben, elszólásként jelentkezett – nem követheti el. A hívek „vették is a lapot”, meg is indult Márki-Zay alappal vagy alap nélküli bírálata, a több mint négy hónapig tartó huzakodás a közös lista helyeinek felosztásáról (amin természetesen nem szerepelt a Márki-Zay által kért négy-öt általa kijelölhető személy). Ez a négy hónapos látványos huzakodás egyrészt felszámolta azt a reménykedő, csaknem euforikus hangulatot, amit az előválasztás nem várt sikere keltett. és így a további kampányban hatalmas lehetőség lett volna, ehelyett visszahozta az önsorsrontó politizálást, valamint lehetővé tette a Fidesznek, hogy a Gyurcsányra előkészített propagandáját akként módosítsa, hogy Márki-Zay nem meghatározója az ellenzéki összefogásnak, a háttérből (nem is nagyon bújtatva, a közös lista nyolcadik helyéről) továbbra is Gyurcsány irányít. Az ugyan illúzió volt, hogy a 2018-ban még szélsőjobboldalinak tartott Jobbik teljes szavazótábora követni fogja a párt vezetésének még 2015-ben megkezdett irányváltását, de az sem lehetett meglepő, hogy a Fidesz-propaganda hatásos tudott lenni. Az ellenzék támogatása folyamatosan csökkenni kezdett, a Jobbik szavazóinak csak a fele szavazott a közös listára, a Fidesz a remélt szavazatcsökkenés helyett még növelni is tudta a támogatottságát. A baloldali vezetésűnek ítélt koalíció pártlistája csak 34 százalékot szerzett.

Persze, ezen elhibázott politizálás nélkül is nehezen lett volna a választás nyerhető (de legalább a kétharmad elkerülhető lett volna). A torz választókerületi rendszer miatt a parlamenti többséghez a listás szavazásnál 3-4 százalékos előnyre lett volna szükség. Háború és vészhelyzet általában a regnáló kormány támogatottságát növeli, és Márki-Zaynak is volt, még a háború kitörése előtt, egy átgondolatlan interjúja. (A NATO esetleges katonai segítségnyújtásához való csatlakozás nem lett volna kötelező, és természetesen ilyen javaslat fel sem merült. De a válaszát a Fidesz könnyen az országot háborúba vivő szándékúnak tudta beállítani.) A legmeghatározóbb negatív tényező azonban – mint az a ’90 óta tartott választásokból látható – az volt, hogy amikor a reálbérek növekednek, a kormány bukásához részükről elkövetett extra hibák szükségesek (1998-ban a kisebb kormánypárt leamortizálása, 2002-ben a kívülről támogató partner parlamenti kiesése). Márpedig a reálbérek 2012 óta folyamatosan növekedtek, és a 2022-es választásig terjedő időben minden addigit felülmúló többletpénzeső zúdult a lakosságra, ezt ellensúlyozni – vagy legalább a vereség mértékét csökkenteni – csak hibátlan politizálással lehetett volna.

A Fidesz leválthatatlanságához Bauer szerint az ellenzék elhibázott programja is hozzájárult, mivel a

demokráciák értékrendjén alapuló átfogó kritika, a „nemzeti ügyek” elleni általános támadás helyett néhány jövedelempolitikai, korrupciós és környezetvédelmi kérdésre koncentráltak. Átfogó rendszerkritika persze – elsősorban az értelmiségiek számára – szükséges, születtek is ilyen művek, de vastag könyvek elolvasását a politizálás iránt nem érdeklődő emberektől nem lehet elvárni. A környezetvédelem is csak egyes helyi ügyek esetében mozgósító erejű, egyébként leginkább az emberek kisebb – ámbár növekvő – részét érdekli. A korrupció kritikája sem elegendő, hiszen sajnos élét lehet venni azzal, hogy – habár a mértéke nagyságrenddel nőtt – „azok is loptak”. A kormány jövedelempolitikájának, oktatáspolitikájának, egészségpolitikájának bírálata viszont fontos, mindenki számára könnyen érthető lenne, de ez véleményem szerint nem volt elég határozott. Például az egykulcsos jövedelemadó az adójóváírás nélkül az átlag alatti jövedelműek helyzetét általánosan rontotta, a látványos fellépés ellene elmaradt, az oktatók méltatlan helyzetének, az egészségügyi ellátás folyamatosan romló színvonalának javítását is inkább az érintett terület dolgozóinak, az újonnan választott orvosi kamarai elnökségnek a fellépésétől várhatjuk. A „nemzeti ügyek” elleni általános támadás viszont helytelen lenne, hiszen vannak közöttük a lakosságot erősen megosztó témák is, ami fölött egy választási kampányban vitát nyitni erősen kontraproduktív lehet. Viszont vannak olyanok is szép számmal, ahol a kormány gyakorlati politizálása szembemegy még a saját elveivel is. Ha a kormány valóban fontosnak tartaná, hogy még 50 év múlva is beszéljenek Erdélyben, a Vajdaságban magyarul, nem vezette volna be a kettős állampolgárságot, mert ez felgyorsítja a kivándorlást (emellett a megszerezhető egy-két parlamenti többletmandátum a választás kimenetele szempontjából érdektelen). A családpolitika, a gyerekvállalás támogatása fontos, de ebben érzékelhető eredményt elérni nem a magas jövedelműek támogatásával, hanem a bölcsődei, óvodai hálózat bővítésével, a kisgyermekes anyák munkaidő-kedvezményével lehetne. Az energiaárak rögzítése a legnagyobb megtakarítást a luxuslakásokban élőknek eredményezett, ehelyett a fűtéskorszerűsítés, lakásszigetelés támogatása mindenkinek (és az ország egészének is) megtakarítást jelentett volna. Fontos lehet a magyar gazdasági szereplők támogatása, de például az ársapkák hosszabb időre történő bevezetése magyar tulajdonú kisboltok ezreinek a tönkremenését idézi elő (és az egyéb termékek inflációját, az adott termékekből hiányok kialakulását segíti, amivel mindenki rosszul jár). Az ellenzéknek már több mint egy éve készített szakmailag vállalható gazdasági programot az ELEGY szakértőcsapata, amiből sajnos az előválasztás lezárulta után napokon belül nem készült néhány témára figyelemfelkeltő megfogalmazásokkal koncentráló választási program (de ennek hiánya kevésbé volt lehangoló, mint az ellenzéki táboron belüli folyamatos háborúskodás).

Az utolsó választási kudarc után sokáig elmaradt a múlttal való szembenézés, a konklúziók levonása. Az utóbbi időkben pedig felelős (kis)pártvezetők szájából hangzanak el olyan, tanulságnak szánt kijelentések, hogy „az összefogás halott”, „a Fideszt csak a baloldalról lehet legyőzni”. A jövőt illető legelfogadhatóbb kijelentés pedig csak annyi, hogy amit az ellenzék 2010 óta csinál, azzal a Fideszt nem lehet leváltani, de konkrétumként csak az emberek között végzett munka fontosságáig jut el. Egy másik párt is csak ennyi konkrét cél megfogalmazására képes: „Ez az év erről fog szólni, hogy mi megmutatjuk, hogy Magyarországnak van egy zöld pártja, ami az emberek mellé áll, amikor a magyar természetről van szó.” Sikeres szerepléssel lehet, hogy majd listán még a parlamentbe is bejuthat (ami nagyjából egyformán csökkenti a kormány és a többi ellenzéki párt mandátumainak számát), viszont az biztos, hogy jó pár billegő egyéni körzet megszerzéséhez is hozzásegíti a Fideszt. A legsúlyosabb következményű: „Az első és legfontosabb, a DK legyen az otthona az Orbán-kormány ellenfeleinek.” Világos, csak egy ellenzéki párt legyen, amely természetesen baloldali, az elmúlt tizenkét év választási vereségeiben is egyre növekvő szerepe volt, és vezetőjének személye a legbiztosabban össze tudja tartani a Fidesz-tábort.

Az elmúlt év példátlan életszínvonal-csökkentő lépéseinek hatására a Fideszt elhagyó szavazók száma már az egymillió felé halad, de valós alternatíva hiányában ők a bizonytalanok táborát növelik. Úgy tűnik, sikerült megoldani, hogy ezt a válságos helyzetet is megússza a Fidesz, és az előbb-utóbb valamilyen nagyságban megérkező uniós pénzekkel pedig a következő választási sikereket meg tudja alapozni.